

Marij Avčin (1913–1995) – pediater in literat

Milica Čeplak Štivan, Zvonka Zupanič Slavec

Prof. dr. Marij Avčin je eden izmed pionirjev in najuglednejših strokovnjakov slovenske pediatrije. Rodil se je v Ljubljani 9. decembra leta 1913. Študij medicine je pričel v rodnem mestu in ga končal v Zagrebu leta 1938. Po specialističnem izpitu iz pediatrije leta 1942 se je skupaj s prof. dr. Bogdanom Derčem posvetil Pediatrični kliniki in Katedri za pediatrijo na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Poleg kurativne medicine ga je zanimala tudi preventiva in socialna pediatrija. Tako se je udeležil podiplomskega izpopolnjevanja, ki ga je organiziral UNICEF v Veliki Britaniji. V Sloveniji je sodeloval pri uvedbi pediatričnih oddelkov v regionalnih bolnišnicah in pri razvoju pediatrične dispanzerske mreže. Zelo pomembna je njegova odločitev, da je potrebna strokovna usmeritev v subspecialistična področja pediatrije. Njegovim sodelavcem je omogočila izpopolnjevanje v tujini in ustanovitev usmerjenih strokovnih enot Pediatrične klinike v Ljubljani, s čimer so postopno začeli še na stari lokaciji, s polnim zagonom pa po letu 1956, ko se je Pediatrična klinika preselila z Ulice stare pravde na Vrazov trg.

Prof. dr. Marij Avčin je omogočil, da je slovenska pediatrija dosegla mednarodno veljavo na številnih strokovnih srečanjih v tujini. Priznanje njegovi strokovni dejavno-

sti in ugledu potrjujejo članstva v domačih in mednarodnih združenjih, kot so angleško *Paediatric Association in Royal Society of Medicine*, avstrijsko *Österreichische Gesellschaft für Ernährungsbiologie* in francosko *Société française de pédiatrie*.

Bil je vsestranski strokovnjak na znanstvenem, organizacijskem in pedagoškem področju. Asistent na Medicinski fakulteti je postal leta 1946, docent leta 1951, izredni profesor leta 1957 in leta 1967 redni profesor, kar je ostal vse do upokojitve leta 1977. Od leta 1954 do 1963 je bil predstojnik Pediatrične klinike, od leta 1968 do 1977 pa predstojnik Katedre za pediatrijo. Leta 1965 je postal prodekan in 1967–1969 dekan Medicinske fakultete v Ljubljani. Predaval je številnim generacijam študentov medicine in sodeloval pri izpitih študentov in specializantov pediatrije. Objavil je več kot 100 strokovnih, raziskovalnih in poljudnih člankov ter genetski priročnik. Bil je tudi član strokovnih odborov na številnih kongresih, simpozijih in podiplomskih strokovnih prireditvah doma in v tujini. Kot odličen organizator se je izkazal pri organizaciji in strokovnem vodenju 10. kongresa pediatrov Jugoslavije, ki je potekal leta 1975 v Ljubljani.

Njegova raziskovalna in strokovna dejavnost je bila sprva posvečena preventivni in kurativni problematiki pri otrocih, kot so

Slika 1: Portret:
Slovenski pediater prof.
dr. Marij Avčin (1913–
1995), literarno nadarjeni
zdravnik



respiratorni infekt, obolevnost in smrtnost otrok in socialni vidiki otroške prehrane. Kasneje se je poglobil v humano genetiko in osnoval genetski oddelek na Pediatrični kliniki ter uvedel sodobne citogenetske in laboratorijske metode, ki so omogočale zahtevno strokovno delo. V genetiki se je izpopolnjeval na Danskem in na temo »Učinki krvnega sorodstva pri prekmurskih ciganih« leta 1962 tudi doktoriral. Za strokovno delo je bil odlikovan z redom dela in redom zaslug za narod s srebrnimi žarki ter s plaketo Univerze v Ljubljani.

Bil je odlično opismenjen in je veliko strokovnega znanja prelil tudi v poljudnoznanstvene knjige o otroku, njegovem zdravju in bolezni: Naš otročiček,¹ Naš šolar,² Mali bonik I.,³ Naš najmlajši,⁴ Naš otrok⁵ in Otrok od spočetja do pubertete.⁶

Prof. dr. Marij Avčin je bil začetnik humanizacije hospitaliziranih otrok pri nas. Že leta 1951 je v ljubljansko mestno otroško bolnišnico povabil učiteljico Bredo Juvančič, ki je uvedla šolanje bolnih otrok. Od tedaj naprej se je šolsko delo na otroških oddelkih ljubljanske bolnišnice zelo razmahnilo in razvilo. Zaslužen je tudi pri obravnavi telesno in duševno prizadetih otrok. V njegovo ambulanto so se po pomoč in nasvet zatekali številni starši otrok z motnjami v razvoju, saj jim je znal s preudarnimi besedami omiliti stisko in vliti moč za premagovanje težav,

ki jih v vsakdanje življenje prinaša drugačnost.^{7,8,9}

Prinašalec Luči – in njegovo literarno delo

Iskreno sem hvaležna prof. dr. Zvonki Zupanič Slavec, ker me je nagovorila, naj preberem dve knjigi znanega slovenskega pediatra prim. prof. dr. Marija Avčina. Obe njegovi knjigi, Doktor Anton¹⁰ in še obsežnejše delo Ljubljanske razglednice¹¹ z ilustracijami Melite Volk, sta prava dragulja. Zavedam se, da tako sijajnega pripovednika – rekla bi kar Prinašalca Luči – preprosto ni mogoče predstaviti na kratko. Zato priporočam, drage bralke in bralci, da si pripravite eno ali kar obe Avčinovi knjigi za prihodnje branje.

Dr. Mirko Mahnič je h knjigi Doktor Anton napisal podroben biografski oris dr. Marija Avčina. O literarnem prvencu tega priljubljenega zdravnika med drugim piše: »Njegovo pripovedovanje je tako pristno, čisto in poglobljeno, da se ti sredi branja, ali še rajši po njem kažejo skrite plasti likov, usod in dogodkov, ter njihov globlji pomen; začutiš celo gibe, barve in vonjave ozračja ter duhovnih in нравnih vrednot, ki je iz njih zaživel povrhnji opis.«¹² In tudi: »... odkriva nam mnogo skritih in neznanih lepot narave in skrivno bivanje reči in oblik; izvirne, brez ličil in lepotil, znova je najdenih mnogo dragocenih besed, slog je hkrati premišljen in navdihnjen, večkrat se nevsiljivo prikaže dobesedna ponovitev motiva, posamezne zgodbe so čvrsto in naraščajoče zgrajene, celotno delo pa raste v klasično dramaturški napetosti, od umirjenega začetka do silovitega konca v Ninici in Osipu.

Prevzeli so me avtorjeva dobrodušnost, nevsiljiva in blagohotna prijaznost, izjemna humanost in sočutnost, odkritosrčnost, poštenost in pogum v obeh njegovih delih. Njegova pripoved me je prestavila v čase, ko je še živela moja stara mama, ko smo v Ljubljani še imeli štedilnik na drva in nosili mamin kruh v štručnici peči v pekarno na Poljanski cesti. Predstavi njihovo zvesto staro kuharico Johano in »... manjčeno« – odmerek dišave, ki ga je najbolj cenila – »... Johanino veliko srce in njena ljubeča, skrb-

Slika 2: Avčin-Derc-2: Profesorja pediatrije Bogdan Derč (levo) in Marij Avčin sredi petdesetih let na Pediatrični kliniki ob prihodu dedka Mraza. Oba sta imela izjemno rada otroke, ki so bili hkrati njuni varovanci.



na ter prizadevna misel so poskrbeli za vse. ... Na tak način so bili odmerki čudovitih dišav in začimb, ki so šle v jed, skorajda zdravniški, kuhinja pa glavna lekarna in vir dobre volje in zdravja vse družine.«¹³ Poleg ljubeče matere je bila Johana kot član družine nepogrešljiva vzgojiteljica, tolažnica in pripovedovalka zgodb. Malega radovednega fantička, ki so ga klicali Muhca (v njem je avtor upodobil sebe v otroški dobi), je postal Doktor Anton, je Johana« ... s smeškom trpeče žene, spravljene z Bogom, življenjem in ljudmi, vedoč, kam gre, mirno umrla v njegovih rokah.«¹⁴

V poglavju »Nazorni pouk« opisuje takratno šolo, ki je »likala« ljubljanske otroke in mladino, a je v tako zabavnem in duhovitem in duhovitem slogu prikazana cela vrsta vlog s prizorišča takratnega življenja Ljubljančanov, da sem se ob njih od srca nasmejala. Njegov čas se je za vedno poslovil; lahko smo mu zelo hvaležni, da ga je ohranil v svoji pripovedi in blagi človečnosti. V Srečanjih opisuje romsko življenje in pravi: »Vsa njihova velika sreča je v preproščini, ki odklanja vse od tujca vsiljeno in se oklepa vrednot svojega rodu. Njihovo edino pričakovanje je neskajena in čista sreča, čeprav

zanjo ne poznajo izraza.« Cigančku Renatu naslavlja tole voščilo: »...da bi svobodno hodil po veliki cesti življenja, ne pa po skrivnih poteh v strahu za življenje ... Voščim ti, da bi se ustalil, se izučil, napredoval in zaživel kot človek z vsemi pravicami in z njimi izpolnjeval tudi svoje dolžnosti.«

Občudujem bogastvo jezika, slikovite besedne zveze in izraze, s katerimi opisuje prizore v naravi, ljudi in živali, občudujem njegovo široko razgledanost in znanje na mnogih področjih, ki si ga je nabiral kot popotnik s široko odprtimi očmi in z ušesi, s tankim poslušom ter s sočutja in ljubezni polnim srcem. Zgodba o peskarju, ki s svojim vozičkom razvaža drobni beli pesek po ulicah starega mesta, ima skoraj častno mesto v obeh njegovih knjigah. V liku starega peskarja je ganljivo opisal malega človeka, njegovo veselje in stiske vse do tihega odhoda, pretresljivega brezimnega konca njegovega življenja. Gotov se mu je ta, za vsako gospodinjstvo nepogrešljivi čistilni pripomoček – beli pesek na merice – povezan z veličino skromnega, a mestu zvestega možička, tako močno vtisnil v dušo, da mu v svojih Razglednicah namenil celo ulico in spomenik v stolpiču z uro na mestni hiši.

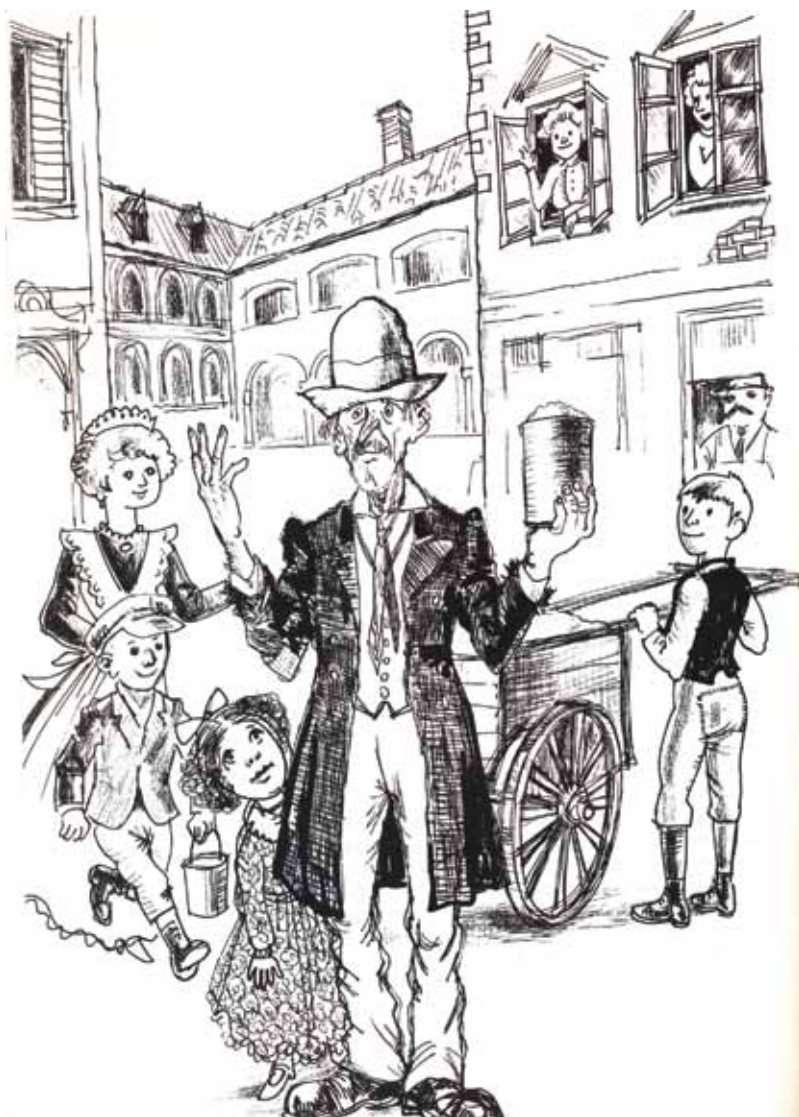


Slika 3: Ilustracija matere z otrokom, akademske slikarke Melite Volk iz knjige Ljubljanske razglednice

V opisih je njegov dr. Anton kot nekakšen zagovornik ali priprošnjik pri mestnih veljaki, da bi malega človeka bolje razumeli in sprejeli. Sočutje veje iz opisovanja bolniških srajc in hlač in se sprašuje »... zakaj ljudje tako razvrednotijo sočloveka, ki je v bolezni ves v skrbah, kaj bo z njim in kaj bo z njegovi, kaj bo s polji, živino, načrti in podjetji, ko bi potreboval vso obzirnost tudi v pristopih k svojemu človeškemu dostojanstvu ali vsaj njegovemu videzu. Le tako bi si v resnici še želel živeti in bi zdrav vse zdrave sile in se uperil v slo po življenju, ki bi ga privedla nazaj med njegove in k njegovemu delu. Ni mogel doumeti, zakaj ga že na pragu tega dogajanja porazimo in prisilimo v bedno in smešno podobo.«¹⁵

Z veliko mero zdravega humorja, pa tudi z vso človeško toplino in rahločutnostjo opisuje življenje ljudi v revnih črnogorskih krajih pod Lovčenom, kjer je mladi zdravnik začel svojo poklicno pot. Rad je imel te preproste ljudi, ki jim je pomagal pri porodih (v zgodbah Veselje, Žalost, Sin) in jim lajšal tegobe vseh vrst, med skalami in revnimi polji, si pridobil njihovo zaupanje in prijateljstvo. Po bogastvu srca, ki ga je razdajal ljudem, je bil pravi Krez! Od otroških let je poznal zdravnika »Brado«, orjaške postave in mehkega srca, ki mu je bil vzornik; njemu je posvetil najobsežnejši del te knjige. To je bil otroški zdravnik dr. Bogdan Derč, ki je bil malim bolnikom na voljo, kadar koli je bilo potrebno. Le »osle« mu je bilo potrebno pokazati ob koncu obiska in za plačilo je otrok dobil kovanček, pa je bil »mrcina« kaj hitro zdrav. Potrete izriše z vseh strani do podrobnosti, tako na telesni, kot na eterični, duhovni ravni. Pripoved je prežeta z vrednotami, s čustvi in čudenjem nad dogajanjem na odru življenja. Pretresljivo nežno opiše slovo od umirajočega sinka v Ninici, da zazveni v srcu bralca obilje avtorjeve čiste notranje lepote. Iskreno si želim podoživeti to duhovno bogastvo še večkrat.

Ljubljanske razglednice je avtor namenil, kot sam pove že v uvodnem razmišljanju, »... bolj prijaznemu človeku dobre volje kakor zmrдавemu čemernežu, ki ga z ničimer več ni mogoče razveseliti.« Ljubko opisuje mestno ulico z vsemi obrtniki, ki jih danes še komaj kje najdemo. Izvedela sem na primer, da je imela dobra gostilna nekoč ob izvesku pritrjen šop smrekovih oblancev, ki so bili znamenje, da v njej točijo pristno odprto pijačo. Avtor zna poetične besedne zveze spretno oviti v humorno ogrinjalo, da znova in znova preseneča z izvirnostjo. Njegove Razglednice so hkrati panoramski posnetki nekega dogajanja in približki v detajlih, pa tudi mojstrsko izrisovanje zanj najpomembnejše osebe. Mnogokrat ponudi novo spoznanje o nekdanji slovenski prestolnici z nevsiljivo razlago. V Vseznalcu si lahko živo predstavljam osebo, kot bi si ogledovala njen portret ali kadre kakšnega dokumentarnega filma, od postave, kretenj, značajskih potez in gubic na obrazu, do vedenja in veččega nastopanja pred ljudstvom



Slika 4: Ilustracija akademske slikarke Melite Volk iz knjige Ljubljanske razglednice

in mestnimi veljaki. Pero suče, kot bi se poi-graval z besedami, jih vrel in jih premešaval v kaleidoskopske ornamente kot za šalo, a vselej s pravo mero. Mimogrede je tu še kak dober domač nasvet kot npr. »... zdravilni malinovec: eno žlico na kozarec sveže vode ob boleznih z vročico!«

Zna se pošaliti na svoj, pišcev račun in vedro opisati nerodnosti pri someščanih. V isti sapi opiše bedne ostanke trupla v razpadajoče in ljubke prizore v nebeški slavi s sveto Cecilijo, zadolženo za orgle in petje. Vse v kar najbolj sijočih barvah, pravljичno dodeljenih njemu tako priljubljenega možička, ki z vozičkom prevaža pesek pridnim ljubljanskim gospodinjam, a je po smrti deležen večno veselega nebeškega življenja.

Mali šolarček Muhca, v mornarski obleki in s čepico, ki stoji pred Magistratom na

robu Vodnjaka treh kranjskih rek, simbolizira zvedavega otroka pred vrelci znanja. Pristrčno ga je upodobila akademska slikarka Melita Volk. Od srca sem se nasmejala zgodbi o zakonski postelji, ki jo v malih oglasih oddaja ostarela vdova Cecilija dvema dimnikarjema, ki v njej spita ponoči. Ko pa sta na delu, spita v taisti postelji dva peka, dokler se dimnikarja ne vrmeta domov. »Gospa Cecilija je prevzela dolžnost zbujanja ob pravem času, da gospodom ni bilo treba skrbeti ne zjutraj ne zvečer, kdaj bodo vstali in da ne bodo zamudili na delo ... Sosedje gospe Cecilije vedo povedati, da se je zjutraj slišalo: »Alo dimnikarji, vstanite, peki so prišli!« Prav tako zvečer: »Alo peki, vstanite, dimnikarji so prišli!« Gospa, kot vidimo, načelno ni uporabljala naše lepe dvojine, ampak sta tako peka kot dimnikarja predstavljala ves svoj ceh.¹⁶ Zanimivi so tudi oglasi pod DELO IŠČE: »Brijem mrtvece – naslov pri vratarju pogrebnega zavoda« in drugi: »Umivam po hrbtu in praskam nad lopaticami. Pridem na dom. Ponudba pod: Upokojenci, pozor!«

Kakšna sočno napisana anekdota se najde v skoraj vsaki od slikovitih Razglednic našega mesta, kakor je tista o »čudežu« nad procesijo. Pri vsaki hiši so darovali nekaj od starih oblačil za strelivo iz grajskega topa, največ iz temnega blaga. Teta Jerica pa je za to priložnost darovala svoje rožnate spodnjice. Zaplapolale so nad pobožnimi meščani v procesiji, ki se je vila pred mestno hišo, da se je še dolgo govorilo o »čudežu«. »Mestna požarna bramba« je ovekovčena v kar nekaj poglavjih, saj so vrli gasilci, kar jih je bilo zbranih v Mestnem domu, delali kot izučeni obrtniki, vsi od kraja za postranski zaslužek »čez uró«, v veselje in zadovoljstvo meščanov. Dečku Muhci je prijazen mizar naredil prenekatero veselje iz deščic, od ptičje kletke, do zmaja in mlinčka za na potoček. Krojač, ključavničar, kjižgovezec, električar (ta je imel v rokah sploh največ uslug okrog prvih električnih napeljav, zvoncev in žarnic), soboslikar in pleskar, mehanik ter trobentač so bili sami vrli fantje, vedno pripravljeni prihiteti ob klicu Na pomoč! S svojim znanjem in orodjem. »... Vedelo se je, nihče ni nikogar ovajal, ljudje so si med seboj pomagali, da je življenje teklo, sicer skromno, pa vendarle še

kar nekako.« Tako je zapisal avtor ob koncu te pisane Razglednice. Tudi Kultura je v vsej razsežnosti vir prešernega smeha in razvedrila, ko opisuje široko razgledanost obiskovalcev mestnih gledališč in seveda pri vsaki predstavi navzočega para gasilcev v »službeni« pripravljenosti.

V zadnjem poglavju Magistrale se zberejo meščani k skupinskemu slikanju z županom za »mestni vrtljak slave in spomina«. Nastane razglednica, da bodo »domači in tujci z veseljem segali po njej in pošiljali pozdrave iz našega mesta po domovini in v vse kraje sveta.« Našega doktorja Antona ni na tej razglednici, ker je fotografu pomagal pri razsvetljavi prizorišča. S kančkom grenkobe si je moral kupiti kar sam svojo razglednico. »Čeprav je pričakoval, da mu jo bodo izročili v nagrado za spretno rokovanje z bliskavico, pa jim ni bilo do tega. Še naprej bo vdano služil bolnim meščanom in hitro, strokovno in poceni opravljal obrtni del svojega vzvišenega poklica. Preden pa je potekel čas njegove službe ljudem, so mu pripeli na prsi visoko deželno odlikovanje. Vedel je, da je prišel trenutek, ko naj se umakne sam, da ga ne bo treba brcniti v zadnjico, kakor je običaj v deželi.«

Na nekem drugem mestu je zapisal: »Kako malo je treba, da lep spomin blesti vse življenje.« Moja prijateljica mi je pripovedovala, da je pogosto obiskala s svojim sinkom dr. Marija Avčina v njegovi ambulanti. Zanj in za mnoge male bolnike je bil pravi zdravnik z velikim srcem, zato so mu zaupali in ga imeli radi.

Viri in literatura

1. Avčin M. Naš otročiček. Ljubljana: Ministrstvo za Avčin M. Naš otročiček. Ljubljana: Ministrstvo za ljudsko zdravstvo LRS; 1950.
2. Avčin M. Naš šolar. Ljubljana: [Ministrstvo za ljudsko zdravstvo LRS]; 1950.
3. Avčin M. Mali bolnik. Ljubljana : Centralni higienski zavod LRS; 1952.
4. Avčin M. Naš najmlajši. Ljubljana: Ministrstvo za ljudsko zdravje LRS; 1949.
5. Avčin M. Naš otrok: Ljubljana: DZS; 1961.
6. Avčin M. Otrok od početja do pubertete: Ljubljana: Prešernova družba; 1956.
7. Kržišnik C. In memoriam prof. dr. Marij Avčin. Slov Pediatr 1995;4: 47.
8. Kržišnik C. Prof. dr. Marij Avčin – osemdesetletnik. Slov Pediatr 1994;1: 7–9.
9. Bečan T. Bolnišnična šola. Velikemu intervjuju na rob. ISIS 1999; 5.
10. Avčin M. Doktor Anton (kratka proza). Celje: Mohorjeva družba; 1989.
11. Avčin M. Ljubljanske razglednice (kratka proza). Ljubljana: DZS; 1994.
12. Avčin M. Doktor Anton (kratka proza). Celje: Mohorjeva družba; 1989.
13. Glej op. 12. p. 28.
14. Glej op. 12. p. 32.
15. Glej op. 12. p. 93.
16. Avčin M. Ljubljanske razglednice (kratka proza). Ljubljana: DZS; 1994.